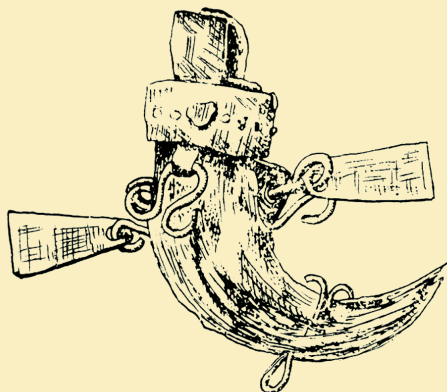


PRUTHENIA

TOM III

Olsztyn 2008



Izabela Lewandowska
Sekretarz Towarzystwa Pruthenia
Olsztyn

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA PRUTHENIA ZA ROK 2007

W roku 2007 Towarzystwo „Pruthenia” rozwijało swoją działalność na wielu polach, angażując przy tym sporą grupę swoich członków. Niektóre z inicjatyw badawczych czy popularyzacji dziejów i kultury dawnych Prusów były kontynuowane, ale doszły też do skutku nowe inicjatywy. Działalność Towarzystwa Pruthenia należy rozpatrywać na kilku polach:

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

Jedną ze stałych form działalności naukowo-badawczej Towarzystwa jest kontynuowane od zeszłego roku **Seminarium Prussicorum**, kierowane przez prof. **Grzegorza Białuńskiego**. W roku sprawozdawczym (seminaria organizowane są w cyklu roku akademickiego) odbyło się 6 nadzwyczajnych posiedzeń i 3 zwyczajne. Od października 2007 roku zrezygnowano jednak z tego podziału. Referentami byli zarówno członkowie Pruthenii, jak i młodszy pracownicy naukowcy, związani z seminarium doktoranckim prof. G. Białuńskiego oraz zaproszeni goście, w tym z zagranicy. Seminarium odbywają się zawsze w Ośrodku Badań Naukowych (ul. Partyzantów 87, s. 114), o godz. 17, na ogół w ostatni czwartek miesiąca.

Wykaz odbytych posiedzeń w ramach Seminarium Prussicorum w 2007 r.:

25 stycznia 2007

- dr Kazimierz Grążawski (Muzeum w Brodnicy), *Z najnowszych badań nad poszukiwaniem pogranicza słowiańsko-pruskiego w rejonie lubawsko-iławskim*;
- dr Mirosław Hoffmann (UWM Olsztyn), *Bałtowie – starsi sąsiedzi Słowian*, [w:] *Wielka Historia Świata*, t. XIII, Warszawa 2006;
- dr Kazimierz Grążawski (Muzeum w Brodnicy), *Prezentacja filmu autorskiego pt. „Wyprawy krucjatowe na Prusy”*;

22 lutego 2007

- Joanna Grzelak (Olsztyn), *Misje chrystianizacyjne do Prus w świetle historiografii XIX w.*;

8 marca 2007

- mgr Alicja Dobrosielska (UWM Olsztyn), *Formy współpracy Prusów z zakonem krzyżackim w czasie podboju*;

29 marca 2007

- dr Justyna Prusinowska (UAM Poznań), *Legenda o Brutenie i Widewucie*;
- dr hab. Grzegorz Białuński (prof. UWM Olsztyn), *Ostatnie publikacje źródłowe do dziejów ziem pruskich*;

12 kwietnia 2007

- mgr Szymon Drej (Olsztyn), *Udział Prusów w kolonizacji Warmii*;
- dr hab. Grzegorz Białuński (prof. UWM Olsztyn), *G. Labuda, Die Prussen in den Tschechischen und Slowakischen Ländern des frühen Mittelalters*, [w:] *Otazky dejin stredni a vychodny Evropy*, Brno 1971;

26 kwietnia 2007

- Patrycja Godlewska (Olsztyn), *Pochówki końskie w strefie zachodniobałtyjskiej w okresie wpływów rzymskich i wędrówek ludów*;

24 maja 2007

- dr Arkadiusz Koperkiewicz, *Wczesnośredniowieczne praktyki pogrzebowe na pograniczu Prus i Słowiańszczyzny Zachodniej*;

- mgr Robert Klimek – *Anna Marciniak-Kajzer, Z problematyki badań nowożytnych kopców w rejonie Mrągowo w świetle wykopalisk w Notyście Wielkim*, Acta Universitatis Lodzianis, Folia Archaeologica nr 23, 2001, s. 137–161;
- dr hab. Grzegorz Białuński (prof. UWM Olsztyn) – *Wielka Historia Świata*, t. XX oraz *G. Labuda, Studia krytyczne o początkach zakonu krzyżackiego w Prusach i na Pomorzu. Pisma wybrane*, Poznań 2007;
- mgr Jerzy Marek Łapo, *Sprawozdanie z wykopalisk archeologicznych w Pieczarkach, pow. Węgorzewo (kwiecień 2007)*;

22 listopada 2007

- dr Wojciech Wróblewski (UW Warszawa), *Legenda galindzka*;

13 grudnia 2007

- dr Jan Gancewski (UWM Olsztyn), *Udział Prusów w gospodarce folwarków krzyżackich w Prusach*;
- mgr Marek Pacholec (UWM Olsztyn), *Rytuał zadawania śmierci u Prusów*.

Polsko-niemieckie seminarium oraz objazd naukowy „Archiwa niemieckie jako zbiór źródeł do poznania przeszłości dawnych ziem pruskich”.

Objazd odbył się w dniach 15–21 października 2007 r. na trasie Berlin-Lubeka-Roztock, a jego koordynatorem naukowym był dr Jan Gancewski. Realizując teoretyczną część projektu badacze wygłosili 6 referatów, mających charakter otwartych spotkań: dr H. Hartmann (Geheimen Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz), *Das Herzogliche Briefarchiv und seine Registrierung*; dr Christian Pletzing, (Academia Baltica), *Academia Baltica*; dr J. Suchoples (UWM Olsztyn), *Stosunki USA i Finlandii w latach 1917-1919*; dr Jan Gancewski (UWM Olsztyn), *Kierunki handlu w późnym średniowieczu miast hanzeatyckich*; dr Mirosław Hoffmann (UWM Olsztyn), *Nacjonalizm w archeologii Prus Wschodnich*; dr Bogdan Radzicki (UWM Olsztyn), *Towarzystwo Pruthenia*.

W czasie pobytu w Berlinie uczestnicy zapoznali się z historią, zasobem Geheimes Staatarchiv Preussischer Kulturbesitz w Berlin-Dahlem, gromadzącego m. in. zbiory dawnego Prussia Museum w Königsberg. Studenci korzystali z archiwaliów nie tylko w pracowni naukowej, ale mieli możliwość zapoznania się z warunkami ich przechowywania, rozmieszczenia w archiwalnych magazynach. Ogrom zasobu archiwaliów zgromadzonych w Archiwum Berlin-Dahlem (prawie 7 km akt) zrobił na

uczestnikach wielkie wrażenie. Podobny charakter miał pobyt grupy w Staatsbibliothek w Berlinie, gdzie zapoznano się z zasobem, sposobami korzystania z tamtejszych zbiorów.

Pobyt w Berlinie pozwolił również zapoznać się z dorobkiem kulturowym zachodnich sąsiadów. Uczestnicy zwiedzili Pergamonmuseum, Ethnologischen Museum, Museum Europäischer Kulturen, Museum für Vor- und Frühgeschichte Staatliche Museen zu Berlin Preussischer Kulturbesitz Schloss Charlottenburg.

W Lubece dr Christian Pletzing z *Academia Baltica* wygłosił do uczestników objazdu wykład na temat działalności reprezentowanej przez niego instytucji; spotkanie zakończyło się żywą dyskusją o konieczności nawiązania szerszej współpracy, wymiany studenckiej, publikacji młodych badaczy na łamach pisma wydawanego przez Akademię, oraz polsko-niemieckich warsztatów. W Lubece zgromadzono szczegółową dokumentację detali architektonicznych zabytków starego miasta, m. in. Kościół św. Ducha, Kościół mariacki, Ratusz i wiele innych. Podobnie drobiazgowej dokumentacji dokonano w Roztoku, gdzie wysłuchano również wykładu dr Jana Gancewskiego.

Zespół rekonstrukcji ceramiki zachodniobałtyjskiej

W 2007 roku zorganizowano dwa wyjazdy do Węgorzowa. Pierwszy wyjazd miał miejsce w dniach 4-6 stycznia w składzie: Patrycja Godlewska, Joanna Grzelak, Monika Sabljak, Grzegorz Peplowski i Paweł Łuszyński. Wtedy to nastąpiły pierwsze próby odtworzenia pruskiego warsztatu brązowniczego. Wykonano gliniane formy grotu włóczni, ostrzy sztyletów oraz modele ozdób z wosku: zapinek podkowiastych i kuszowatych, pierścionków, bransolet, a także igieł. Modele te zostały następnie zamoczone w specjalnym roztworze odtłuszczającym wosk, co było ważne dlatego, gdyż później moczone one były w bardzo rzadkiej glinie (bez odtłuszczenia glina po prostu spływała). Dalej modele obsypane zostały drobno zmielonym piaskiem formierskim, następnie znowu zamoczone w rzadkiej glinie, powtórnie obsypane piaskiem i tak kilkakrotnie do uzyskania odpowiedniej grubości formy. Wykonano także z mocno schudzonej gliny tygielki, w których miał zostać stopiony brąz. Powstało również kilka małych naczyń glinianych: czarek, miseczek i kubków. Nad wszystkimi działaniami czuwał kierownik pracowni Paweł Szymański.

Drugi wyjazd miał miejsce w dniach 31 marca-2 kwietnia. Uczestniczkami były: Alicja Dobrosielska, Magdalena Kobiałko, Patrycja Godlewska i Monika Sabljak. Celem warsztatów było odtworzenie wczesno-

średniowiecznej ceramiki pruskiej. Powstało kilka czarek, średniej wielkości misek oraz dwa duże naczynia. Dokonano próby ulepienia naczynia zasobowego wysokości ok. 50 cm, ale brak czasu i napotkane trudności nie pozwoliły dokończyć pracy.

ARCHEOLOGIA

Badania ratownicze w Pieczarkach

W dniach 23-29 kwietnia 2007 roku w **miejsowości Pieczarki odbyły się ratownicze prace archeologiczne**. Stanowisko odkrył w listopadzie 2006 roku **dr Jerzy Marek Łapo** (archeolog Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie), który nadzorował wykopaliska. Ekipa badawcza składała się w większości ze studentów historii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego należących do Towarzystwa Pruthenia.

Stanowiska rozmieszczone były na polu należącym do Eugeniusza Zawady. Wydobytą ceramikę wstępnie datowano na XVI wiek (dalsze badania wskazały na jego drugą połowę). Z trzech otworzonych wykopów pozyskano fragmenty garnków, pokrywek, dzbanów, trójnóżków, mis, talerzy, urynału, kafli miskowych i płytowych. Przedmioty te tworzą zwarty zbiór ceramiczny, charakterystyczny zarówno dla wiejskiego jak i miejskiego warsztatu garncarskiego. Pozyskano również materiał kostny i przedmioty żelazne. W trakcie prowadzonego równocześnie szlamowania uzyskano liczny zbiór szczątków ryb i roślin. Zdobyto tym samym bogaty materiał do analizy.

Badania zostały przeprowadzone w ramach dwuczłonowego projektu „Z garnkiem przy piecu. Rekonstrukcja umiejętności rękodzielniczych oraz zmian zachodzących w garncarstwie i kaflarstwie na Mazurach (XVI-XIX w.)”. Kontynuacją projektu były przeprowadzone w lipcu 2007 roku warsztaty ceramiczne.

Badania archeologiczne na wyspie jez. Świętego (Szwarderki, Gm. Olsztynek, stanowisko I, AZP 29-61/13)

W maju 2007 roku w trakcie spływu kajakowego zlokalizowano na wyspie jez. Świętego nieznane dotąd stanowisko archeologiczne z wczesnej epoki żelaza. Jednym z celów rekonesansu było potwierdzenie informacji o odnajdowaniu licznych fragmentów ceramiki na polach między Kurkami, Ząbkiem, a Orzechowem oraz wypłukanych przez deszcze „urn” u ujścia Łyny do jez. Świętego i na bliżej nieokreślonej wyspie. Wzmiankę

tę podał Max Toeppen wymieniając jako źródło informacji pastora z Kurrek. Rekonesans na niewielkiej wyspie znajdującej się w centralnej części jeziora, pomiędzy zachodnim brzegiem i półwyspem od strony wschodniej, przyniósł pozytywny wynik. Na powierzchni terenu, głównie w kretowiskach, znajdowały się liczne fragmenty ceramiki pradziejowej. Znalaziono także 1 przepalony rdzeń krzemienisty i fragment kości (ludzkiej).

W dniach 17-19 sierpnia 2007 r. przeprowadzono na wyspie wstępne badania rozpoznawcze na podstawie pozwolenia WKZ w Olsztynie nr 571/08. Stosowne pozwolenie na prowadzenie prac uzyskano także w Nadleśnictwie Nowe Ramuki, które w imieniu Skarbu Państwa zarządza tym obszarem. Kierownikiem badań był **dr Arkadiusz Koperkiewicz** a konsultantem badań dr Mirosław Hoffmann – kierownik działu archeologii Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. W pracach wzięli udział członkowie stowarzyszenia Pruthenia: dr Bogdan Radzicki, mgr Joanna Grzelak, Patrycja Godlewska, Grzegorz Peplowski, oraz studenci Zakładu Archeologii UG w Gdańsku.

Prace rozpoczęto od wykarczowania krzaków i pokrzyw bujnie porastających teren wysepki. Założono dwa wykopy badawcze. Pierwszy usytuowano na południowym stoku schodzącym w kierunku jeziora, w miejscu gdzie na powierzchni zanotowano liczne fragmenty ceramiki. W wykopie 2 dokonano niezwykle ciekawego odkrycia, które zachęca do kontynuowania badań na tym stanowisku. W części południowo-wschodniej wykopu znajdowało się olbrzymie kamienne żarno nieckowate odwrócone do góry dnem. Po zadokumentowaniu wykop zabezpieczono folią i zasypano nie podejmując dalszej eksploracji. W miejscu znalezienia pozostawiono także żarno. Spowodowane to było brakiem możliwości czasowych i organizacyjnych na rozszerzenie obszaru badań.

Ogółem na stanowisku pozyskano 90 fragmentów ceramiki oraz 48 fragmentów kości zwierzęcych. Ze wstępnej analizy wynika, że większość materiału datować należy na wczesną epokę żelaza. Pośród ułamków ceramiki znajdują się także pojedyncze fragmenty naczyń średniowiecznych.

Badania na wyspie winny być bezwzględnie kontynuowane. Skłania do tego zarówno ranga odkrycia jak i zagrożenia dla obiektu. Stanowisko to było dotychczas nieznanne. Położone jest jednak w miejscu, na które nie trudno jest się dostać. Istnieje realna możliwość zniszczenia go przez nielegalnych poszukiwaczy działających z wykrywaczami metalu. Oprócz podjęcia regularnych badań wykopaliskowych konieczne jest jak najszybsze objęcie prawną ochroną obiektu poprzez wpis do rejestru zabytków.

EDUKACJA I POPULARYZACJA WIEDZY

Warsztaty bałtyjskie

Już od kilku lat Towarzystwo Pruthenia, wspólnie z Muzeum Warmii i Mazur organizuje na Zamku w Olsztynie otwarte wykłady z cyklu „*Warsztaty bałtyjskie*”, nad którymi pieczę sprawuje **dr Mirosław Janusz Hoffmann**. W roku sprawozdawczym odbyło się osiem wykładów:

- 18 stycznia** – S. Szczepański, *Ludowe postrzeganie pruskiej przeszłości na przykładzie badań z obszaru Pojezierza Iławskiego i dorzecza Drwęcy*.
- 15 lutego** – A. Koperkiewicz, *Jemiołowo, Olsztynek, Olsztyn – Najważniejsze odkrycia archeologiczne AD 2006*.
- 22 marca** – K. Grażawski, *Tak zwana częściowa okupacja ziemi chełmińskiej przez Prusów – głos w dyskusji*.
- 19 kwietnia** – M. Wyczółkowski, *Krzyżackie systemy obronne na terenie Barcji*.
- 17 maja** – M. Radoch, *Wsparcie militarne księcia Witolda przez Krzyżaków w wyprawach na Tatarów 1398-1399 w świetle źródeł zakonnych*.
- 18 października** – C. Tryk, *Sokolnictwo w Zakonie Krzyżackim – wybrane zagadnienia*.
- 15 listopada** – A. Dobrosielska, *Ukryci pomocnicy, szpiedzy, zwiadowcy... Postawy ludności pruskiej wobec najeźdźcy w świetle Kroniki Dusburga*.
- 6 grudnia** – P. Łuszyński, *Wojskowość Prusów w XI-XIII wieku*.

Prezentacje multimedialne ze zakresu dziejów i kultury Prusów w szkołach województwa warmińsko-mazurskiego

W roku 2007 mieliśmy problem z skonstruowaniem grupy studentów, którzy chcieliby uczestniczyć w tym projekcie edukacyjnym. Dopiero w nowym roku akademickim, tj. od października 2007 r. mogliśmy ponownie zacząć tworzyć grupę. Kilkukrotne spotkania odpowiedzialnej za projekt dr Izabeli Lewandowskiej i dra Bogdana Radzickiego pozwoliły na przygotowanie trójki studentów: Moniki Sablajak, Magdaleny Kobiałko i Szymona Marchleuskiego. Pierwsza (i jedyna w roku sprawozdawczym) prezentacja odbyła się 30 listopada 2007 r. w Szkole Podstawowej nr 34 w Olsztynie. Obejrzały ją dzieci z klasy V b i VI a. Studenci zostali po-

chwaleni przez nauczyciela za to, że prezentacja była przygotowana adekwatnie do wieku słuchaczy. Wydaje się koniecznym nakłonienie pozostałych studentów – kandydatów na członków Towarzystwa do czynnego zaangażowania się w tę formę popularyzacji wiedzy. Wraz z dr B. Radzieckim ustaliliśmy, że będzie to obowiązkiem każdego studenta ubiegającego się o członkostwo. W przeciwnym razie idea prezentacji multimedialnych wygaśnie wraz z ukończeniem przez obecnych członków zespołu studiowania na Uniwersytecie.

Warsztaty edukacyjne

Dnia 27 maja 2007 r. zespół rekonstrukcji ceramiki zachodniobałtyjskiej w składzie: Szymon Marchlewski, Magdalena Kobiałko, Joanna Grzelak, Monika Sabljak, Alicja Dobrosielska, Tomasz Nowak, wyjechał do ośrodka „Wiatraki” pod Olsztynkiem. Celem było przeprowadzenie warsztatów dla dzieci w wieku od 8 do 9 lat z Warszawy, które przebywały tam w „zielonej szkole”. Warsztaty trwały cały dzień, dzieci podzielone zostały na dwie grupy 35 osobowe: jedna grupa pracowała do południa, druga w godzinach popołudniowych. Obie grupy przed przystąpieniem do lepienia, wysłuchały wykładu przeprowadzonego przez Alicję Dobrosielską przedstawiającego historię i kulturę pogańskich Prusów w zarysie. Duże zainteresowanie wzbudziły prezentowane podczas wykładu skóry zwierzęce, amulety, krajki i ozdoby. W tym czasie reszta grupy przygotowywała glinę, kruszywo oraz miejsca pracy dla dzieci. Lepienie odbywało się w grupach 5-7 osobowych, na każdą taką grupkę przypadła jeden instruktor. W trakcie pracy okazało się, iż sporo dzieci miało już do czynienia z gliną, więc lepienie w większości przypadków szło gładko i bez większych trudności. Jedynym większym problemem było nakłonienie dzieci do lepienia takich naczyń, jakie zostały im pokazane na slajdach, a nie tego, co same zechcą. Nie mniej jednak powstało kilka naczyń wzorowanych na pruskich i do nich podobnych.

Podręcznik *Dzieje Warmii i Mazur*

W 2007 roku trwały dalsze prace nad opracowaniem ostatecznej wersji podręcznika. Prace te były prowadzone przez Wydawnictwo ElSet wraz z redaktorem i autorami poszczególnych rozdziałów. Zostały zebrane i opracowane materiały graficzne i fotograficzne niezbędne do wydania podręcznika w zaplanowanym kształcie. Zatwierdzono kształt graficzny i układ treści oraz ostateczny wygląd książki. W listopadzie 2007 r. redaktor podręcznika **dr Izabela Lewandowska** oraz koordynator pro-

jektu **dr Jan Gancewski** zostali zaproszeni na międzynarodową historyczno-dydaktyczną konferencję w Brunshwiku w Niemczech zorganizowaną przez Georg-Eckert-Institut pt. *Zwischen Nogat und Memel. Was erfahren Schüler im Deutschland, Russland, Polen und Litauen über gemeinsamen historischen Begegnungsraum?* Projekt podręcznika zebrał tam pozytywne recenzje specjalistów z zakresu dydaktyki i historii regionu Morza Bałtyckiego. Natomiast przeprowadzona prezentacja multimedialna, z przykładowymi stronami, spotkała się z żywym zainteresowaniem i wywołała długą i rzeczową dyskusję, która umożliwi jeszcze lepsze przygotowanie podręcznika do druku.

PRUTHENIA

Tom III

Towarzystwo Pruthenia
Ośrodek Badań Naukowych
im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

Olsztyn 2008

PRUTHENIA

Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim

Rada Naukowa: Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążauski,
Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski

Redagują: Grzegorz Białuński (redaktor), Mirosław J. Hoffmann,
Marek Pacholec (sekretarz), Bogdan Radzicki (zastępca redaktora),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan

Tłumaczenie streszczeń i spisu treści: Joachim Stephan

Przygotowanie do druku i projekt okładki: Marek Pacholec

ISSN 1897-0915

Towarzystwo Pruthenia

Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie

Adres Redakcji:

10-402 Olsztyn, ul. Partyzantów 87, Dom Polski

tel. (089) 5276618

PRUTHENIA

Band III

Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Preußen
und der baltischen Völker

Verein „Pruthenia“

Wojciech-Kętrzyński-Forschungszentrum in Olsztyn

Wissenschaftlicher Beirat: Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grażauski,
Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski

Redigiert von: Grzegorz Białuński (Redakteur), Mirosław J. Hoffmann,
Marek Pacholec (Sekretär), Bogdan Radzicki (stellvertretender Redakteur),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan

Übersetzung der Zusammenfassungen
und des Inhaltsverzeichnisses: Joachim Stephan

Vorbereitung zum Druck und Umschlagentwurf: Marek Pacholec

Olsztyn 2008

I N H A L T S V E R Z E I C H N I S

Bogdan Radzicki, <i>Von der Redaktion</i>	5
I. Studien und Artikel	
Seweryn Szczepański, <i>Die pomesanische Burg in Alt Christburg</i>	11
Grzegorz Białuński, <i>Preußische Auswanderung vom 11.-14. Jahrhundert</i>	35
Joachim Stephan, <i>Die Besiedlung der Komturei Elbing bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts</i>	65
II. Materialien und Quellen	
Robert Klimek, <i>Die Funktion und der derzeitige Erhaltungszustand der mittelalterlichen Langwälle im Südteil des Hochstiftes Ermland</i>	163
III. Polemiken und Diskussionen	
Wojciech Nowakowski, <i>Die Genese der Prußen – Kommentar eines Archäologen</i>	209
Kazimierz Grażauski, <i>Über die sogenannte teilweise Besetzung des Kulmer Landes durch die Prußen – ein Diskussionsbeitrag</i>	251
Mirosław J. Hoffmann, <i>Die gerettete Geschichte Ostpreußens</i>	259
Anna Bitner-Wróblewska, Tomasz Nowakiewicz, Aleksandra Rzeszotarska-Nowakiewicz, Wojciech Wróblewski, <i>Eine Erwiderung auf Mirosław J. Hoffmann</i>	267
IV. Rezensionen und Besprechungen	
Dariusz Adam Sikorski, <i>O pozycji prawnej kobiety pruskiej [Über die Rechtsstellung der preußischen Frau]</i> (Seweryn Szczepański).	275
Andrzej Radzimiński, <i>Chrystianizacja i ewangelizacja Prusów [Die Christianisierung und Evangelisierung der Prußen]</i> (Alicja Dobrosielska).	285

Andrzej Radzimiński, <i>Kościół w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach 1243–1525 [Die Kirche im Deutschordensland Preußen 1243–1525]</i> (Alicja Dobrosielska).	291
---	-----

V. Berichte und Ankündigungen

Marek Pacholec, <i>Konferenzbericht: Die preußischen Steinbaben. Kulturphänomen oder europäische Alltäglichkeit? Angerburg, 4–5 10. 2007.</i>	299
---	-----

VI. Chronik

Izabela Lewandowska, <i>Alte und neue Wettbewerbe über die Prußen.</i> ..	309
Izabela Lewandowska, <i>Tätigkeitsbericht der Gesellschaft Pruthenia für das Jahr 2007.</i>	319

S P I S T R E Ś C I

Bogdan Radzicki, <i>Od Redakcji</i>	5
I. Studia i artykuły	
Seweryn Szczepański, <i>Pomezkański gród w Starym Dzierzgoniu</i>	11
Grzegorz Białuński, <i>Emigracja Prusów w XI-XIV wieku</i>	35
Joachim Stephan, <i>Die Besiedlung der Komturei Elbing bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts</i>	65
II. Materiały i źródła	
Robert Klimek, <i>Funkcjonowanie i obecny stan zachowania średnio-wiecznych wałów podłużnych w południowej części dominium warmińskiego</i>	163
III. Polemiki i dyskusje	
Wojciech Nowakowski, <i>Geneza Prus – komentarz archeologa</i>	209
Kazimierz Grażawski, <i>O tak zwanej częściowej okupacji ziemi chełmińskiej przez Prusów – głos w dyskusji</i>	251
Mirosław J. Hoffmann, <i>Ocalona historia Prus Wschodnich</i>	259
Anna Bitner-Wróblewska, Tomasz Nowakiewicz, Aleksandra Rzeszotarska-Nowakiewicz, Wojciech Wróblewski, <i>Mirosławowi J. Hoffmannowi w odpowiedzi</i>	267
IV. Recenzje i omówienia	
Dariusz Adam Sikorski, <i>O pozycji prawnej kobiety pruskiej</i> (Seweryn Szczepański).	275
Andrzej Radziwiński, <i>Chryścianizacja i ewangelizacja Prusów</i> (Alicja Dobrosielska).	285
Andrzej Radziwiński, <i>Kościół w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach 1243–1525</i> (Alicja Dobrosielska).	291

V. Sprawozdania i komunikaty

- Marek Pacholec, *Sprawozdanie z konferencji: Pruskie baby kamienne. Fenomen kulturowy czy europejska codzienność? Węgorzewo, 4-5 X 2007 r.* 299

VI. Kronika

- Izabela Lewandowska, *Dawne i nowe konkursy o Prusach.* 309
- Izabela Lewandowska, *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Pruthenia za rok 2007.* 319